

MINISTER
SPRAWIEDLIWOŚCI

Warszawa, 01.08.2018 r.

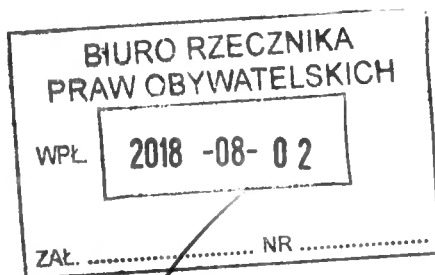

RPW/45687/2018 P
Data:2018-08-02

DL-III-072-37/16/8

180801-00460

Dot. IX.517.1619.2016.JM

Pan

Adam Bodnar

Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

W odpowiedzi na pismo znak: IX.517.1619.2016.JM, zawierające prośbę o podjęcie inicjatywy ustawodawczej w kwestii uregulowania zasad wyżywienia osób zatrzymanych, w stosunku do których prowadzone są czynności w ramach postępowania karnego uprzejmie informuję, iż w ocenie Ministerstwa Sprawiedliwości aktualnie podjęcie postulowanych działań legislacyjnych nie znajduje dostatecznego uzasadnienia. Przemawiają za tym następujące względy.

W pierwszej kolejności zasadnym jawi się odniesienie do instytucji zatrzymania, której konstytucyjne zasady stosowania określone zostały w art. 41 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, zaś standardy międzynarodowe w art. 5 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 roku (dalej jako „EKPCz”). Obowiązujące zaś w tym zakresie przepisy rozdziału 27 Kodeksu postępowania karnego określają podmioty uprawnione do dokonania zatrzymania, okoliczności faktyczne i prawne zatrzymania, prawa i obowiązki osoby zatrzymanej oraz prawa i obowiązki organu dokonującego zatrzymania, jak również dopuszczalny termin zatrzymania.

Podkreślenia także wymaga, iż krótkotrwałość instytucji zatrzymania wymusza na organie je stosującym konieczność niezwłocznego zebrania danych niezbędnych do podjęcia decyzji co do zwolnienia zatrzymanego albo pozwalających na wystąpienie do

prokuratora w sprawie skierowania do sądu wniosku o tymczasowe aresztowanie albo wystąpienie do prokuratora o zastosowanie innego środka zapobiegawczego.

Artykuł 244 § 4 Kodeksu postępowania karnego – dalej jako „k.p.k.” formułuje obowiązek niezwłocznego przystąpienia do czynności zbierania danych w ramach procesowych czynności dowodowych, o ile postępowanie zostało wszczęte albo w trybie czynności sprawdzających (art. 307 k.p.k.), bądź też w ramach dochodzenia w niezbędnym zakresie (art. 308 k.p.k.). Powyższe czynności w związku z instytucją zatrzymania realizują w zakresie posiadanej właściwości Policja, Żandarmeria Wojskowa i inne organy wymiaru sprawiedliwości.

Szczegółowe regulacje dotyczące wykonywania przez funkcjonariuszy Policji czynności dotyczących zatrzymania uregulowane zostały w art. 15 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. z 2017 r. poz.2067, z późn.zm.) oraz w aktach wykonawczych wydanych na jego podstawie, tj. rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 r. w *sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb* (Dz.U. z 2012 r., poz.638 z późn. zm.) oraz rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 29 września 2015 r. w *sprawie postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów* (Dz. U. z 2015 r. poz. 1565).

Z powyższych unormowań wynika, iż funkcjonariusz Policji przy zatrzymaniu, po wykonaniu czynności polegających na legitymowaniu, doprowadza osobę zatrzymaną do jednostki organizacyjnej Policji, gdzie informują ją o przysługujących jej prawach, poucza, wysłuchuje, sporządza protokół i zawiadamia właściwego miejscowo prokuratora. Następnie taką osobę umieszcza się w pomieszczeniu, które musi spełniać określone wymogi, w tym posiadać pokój do przygotowania lub podgrzania posiłków, chyba, że przewidziana jest dostawa gotowych posiłków (§ 2, 3, 4 ust. 1 pkt 2 i ust. 3 oraz § 9 cytowanego rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych).

Należy także podkreślić, iż § 10 Regulaminu pobytu osób w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, stanowiącego załącznik do powołanego rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 r., określa szczegółowe zasady zapewnienia wyżywienia i zaspokojenia pragnienia osobie tam

umieszczonej z uwzględnieniem, iż osoba zatrzymana ma prawo otrzymania pierwszego odpowiedniego posiłku w sytuacji, gdy będzie przekazana lub wydana do konwoju lub doprowadzenia i nie będzie miała możliwości spożycia posiłków w określonych godzinach.

Ponadto nie sposób zgodzić się z powołaną argumentacją, iż czynności procesowe podczas zatrzymania trwają wiele godzin oraz, że osobom zatrzymanym uniemożliwia się w tym czasie zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych, co można uznać za nieludzkie traktowanie.

Zauważyć także wypada, iż funkcjonariusze Policji w toku wykonywania czynności służbowych mają obowiązek respektowania godności ludzkiej oraz przestrzegania i ochrony praw człowieka (art. 14 ust. 3 cytowanej ustawy o Policji). W przypadku zaś naruszenia zasad legalności, zasadności oraz prawidłowości wykonywanych czynności służbowych przysługuje zatrzymanemu zażalenie do sądu rejonowego miejsca zatrzymania lub prowadzenia postępowania, co całkowicie zostało pominięte w wystąpieniu Rzecznika.

Ponadto należy wskazać, iż analiza przepisów prawa międzynarodowego i europejskiego prawa karnego także nie dostarczyła argumentów przemawiających za podjęciem prac legislacyjnych w podnoszonym zakresie.

Obowiązek humanitarnego traktowania osadzonych i zatrzymanych oraz zaspokajania ich podstawowych potrzeb wywodzony jest z Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka przyjętej przez Zgromadzenia Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych w dniu 10 grudnia 1948 roku (dalej jako Deklaracja). Zgodnie z art. 5 Deklaracji nikogo nie wolno torturować ani karać lub traktować w sposób okrutny, nieludzki lub poniżający. Wskazówki interpretacyjne do Deklaracji, w zakresie wyżywienia osób zatrzymanych, znaleźć można w Regułach Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczących postępowania z więźniami (Trzeci Komitet, Punkt porządku obrad 106, Zapobieganie przestępstwom i wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych), w których określono, że osobom zatrzymanym oraz aresztowanym z powodu zarzutów kryminalnych, które zatrzymane są przez policję, bądź przebywają w areszcie śledczym, lecz sprawa ich nie została jeszcze rozpoznana, ani też nie zostali skazani, przysługuje prawo do posiadania własnej żywności, nabytej na własny koszt z zewnątrz przez administrację instytucji bądź przez rodzinę lub przyjaciół. W przypadku innym niż opisany powyżej, obowiązek zapewnienia wyżywienia spoczywa na administracji instytucji, w której przebywa zatrzymany.

Ponadto zgodnie z Międzynarodowym Paktem Praw Obywatelskich i Politycznych otwartym do podpisu w Nowym Jorku w dniu 19 grudnia 1966 roku (Dz. U. z dnia 29 grudnia 1977 r.), nikt nie może być poddany torturom lub okrutnemu, nieludzkiemu albo poniżającemu traktowaniu lub karaniu (art. 7 MPPOiP). Każda osoba pozbawiona wolności ma być traktowana w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka (art. 10).

Analizując prawa przysługujące zatrzymanym należy również mieć na uwadze Konwencję w Sprawie Zakazu Stosowania Tortur oraz Innego Okrutnego, Nieludzkiego lub Poniżającego Traktowania (przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1984 roku, Dz. U. z dnia 2 grudnia 1989 roku), w której określono, że nikt nie może zostać poddany działaniom, których celem jest umyślnie zadawanie ostrego bólu lub cierpienia, w celu uzyskania informacji lub wyznania, w celu ukarania go za czyn popełniony przez niego lub osobę trzecią albo o którego dokonanie jest on podejrzany, a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na niego lub trzecią osobę. Określenie to nie obejmuje jednak bólu lub cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanych przez nie przypadkowo.

W związku z członkostwem w Unii Europejskiej, Polska zobowiązana jest również do stosowania Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej, dalej jako „KPP” (2012/C 326/02), która stanowi, że nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu. Warto też przytoczyć treść Rezolucji Parlamentu Europejskiego z dnia 15 grudnia 2011 r. w sprawie warunków panujących w zakładach karnych w UE (2011/2897(RSP), Dz.Urz.UE.C. 168 z 2013 roku, str. 82), w której wskazano, że ważne jest zagwarantowanie przestrzegania prawa do obrony i prawa dostępu do adwokata, oraz praw osób podejrzanych i oskarżonych, wykluczających nieludzkie i poniżające traktowanie.

Analiza prawa międzynarodowego prowadzi zatem do konkluzji, że polskie normy, odpowiadają wymogom stawianym przez umowy i prawo stanowione przez organizacje międzynarodowe. Prawo polskie nie przewiduje wprowadzenia odrębnej regulacji, która traktowałaby o prawie do wyżywienia przysługującego zatrzymanemu (odmiennie prawo w Wielkiej Brytanii czy Irlandii), jednak zawiera regulacje dotyczące osadzonych, które stosuje się odpowiednio do zatrzymanych.

Skazany, zgodnie z art. 109 Kodeksu karnego wykonawczego, przebywający w zakładzie karnym lub areszcie śledczym otrzymuje trzy razy dziennie napoje i posiłki

o odpowiedniej wartości odżywczej, w tym co najmniej jeden posiłek gorący, z uwzględnieniem rodzaju wykonywanej pracy i wieku skazanego, a w miarę możliwości także wymogów religijnych i kulturowych. Skazany, którego stan zdrowia tego wymaga, otrzymuje wyżywienie według wskazań lekarza.

Natomiast skazany przebywający poza zakładem karnym lub aresztem śledczym, który bierze udział w szczególności w czynnościach procesowych lub innych czynnościach wymagających konwojowania, a któremu ze względów technicznych lub organizacyjnych nie można wydać gorącego posiłku, a zwłaszcza w przypadku braku możliwości wydania posiłku w godzinach ustalonych w porządku wewnętrznym obowiązującym w zakładzie karnym lub areszcie śledczym, otrzymuje wyżywienie w postaci suchego prowiantu o odpowiedniej wartości odżywczej i napój, z uwzględnieniem wieku skazanego, a w miarę możliwości także wymogów religijnych i kulturowych. Skazany, którego stan zdrowia tego wymaga, otrzymuje wyżywienie w postaci suchego prowiantu według wskazań lekarza.

Minister Sprawiedliwości rozporządzeniem z dnia 19 lutego 2016 roku w *sprawie żywienia osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (Dz.U. z 2016, poz. 302) określił rodzaje posiłków i napojów wydawanych osadzonym w zakładach karnych i aresztach śledczych, ich wartość odżywczą i energetyczną, a także minimalny dzienny koszt posiłków i napojów, uwzględniając wiek, stan zdrowia osadzonego i rodzaj wykonywanej przez niego pracy, konieczność zapewnienia posiłków i napojów osadzonym przyjmowanym do zakładu karnego lub aresztu śledczego i je opuszczającym oraz przebywającym poza zakładem karnym lub aresztem śledczym, a także mając na uwadze konieczność zapewnienia warzyw i owoców w ciągu dnia.

Zgodnie z art.2 ust.1 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2017 r. poz. 631, z późn. zm.), zadania w zakresie wykonywania tymczasowego aresztowania oraz kar pozbawienia wolności i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności realizuje Służba Więzienna, na zasadach określonych w Kodeksie karnym wykonawczym. Jednym z zadań jest zapewnienie osobom skazanym na karę pozbawienia wolności lub tymczasowo aresztowanym, a także osobom, wobec których są wykonywane kary pozbawienia wolności i środki przymusu skutkujące pozbawieniem wolności, przestrzegania ich praw, a zwłaszcza humanitarnych warunków bytowych, poszanowania godności, opieki zdrowotnej i religijnej. W nakazie humanitarnego traktowania

osób pozbawionych wolności mieści się prawo tych osób do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, a do takich należy zaspokajanie pragnienia i głodu.

Powołane akty prawne w sposób pełny i kompleksowy regulują zasady wyżywienia osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych oraz zapewnienia wyżywienia skazanym przebywającym poza zakładem karnym lub aresztem śledczym, którzy biorą udział w szczególności w czynnościach procesowych lub innych czynnościach wymagających konwojowania.

Wątpliwości budzi zaś powołanie w piśmie Rzecznika Praw Obywatelskich Wzorcowych Reguł Minimalnych Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczących postępowania z więźniami (Reguł Nelsona Mandeli), które zostały przyjęte w dniu 7 października 2015 r. przez Zgromadzenie Ogólne ONZ. Powyższy dokument jest zaktualizowaną wersją Wzorcowych Reguł ONZ Traktowania Więźniów z 1955 r. i zasadniczym jego celem jest poprawienie sytuacji więźniów na świecie. Dokument ten nie ma charakteru wiążącego dla Polski, ale powinien być brany pod uwagę przy stanowieniu prawa krajowego, a także w praktyce postępowania z więźniami, co oznacza, iż dotyczy on wykonywania kary pozbawienia wolności w jednostkach penitencjarnych. Wydaje się zatem, iż powołanie powyższych regulacji do instytucji zatrzymania uregulowanej w przepisie art. 244 k.p.k. jest zbyt daleko idące.

Nie można także zgodzić się z argumentem, iż brak ustawowej regulacji dotyczącej zasad wydawania osobom zatrzymanym posiłków i napojów, prowadzi do naruszenia wynikającego z art. 41 ust. 4 Konstytucji RP nakazu traktowania każdej osoby pozbawionej wolności w sposób humanitarny, a także może naruszać art. 40 zdanie pierwsze Konstytucji RP, a podniesione niedogodności narażają osoby zatrzymane na nieuzasadnioną dolegliwość, która w określonych warunkach atmosferycznych może być uznana za nieludzkie traktowanie. Wątpliwości budzi powołanie we wniosku, jako wzorców kontroli konstytucyjnej powyższych przepisów Konstytucji RP, które wyłącznie statuują zakaz tortur oraz okrutnego, nieludzkiego i poniżającego traktowania i karania oraz tryb postępowania z osobą zatrzymaną. Nie kreują natomiast norm odnoszących się do wymogów państwa w zakresie reagowania - egzekwowania - odpowiedzialności na zachowania zakaz ten naruszające.

Ponadto przechodząc do kwestii treści pouczenia, które powinno zostać wręczone zatrzymanemu, wskazać należy, że ma ono charakter syntetyczny i dotyczy najważniejszych

uprawnień, głównie o charakterze procesowym. Za nieodpowiednie i nieracjonalne należy uznać dążenie do opisanie w pouczeniu wszelkich możliwych sytuacji faktycznych, do których może dojść przy zatrzymaniu. Powyższe stanowiłoby nadmierną kazuistykę i miałyby ujemny wpływ na czytelność i zrozumiałość pouczenia.

Przywołując w tym względzie uregulowania z prawa międzynarodowego i europejskiego podnieść należy, że w art. 9 ust. 2 MPPOiP podano, iż osobę aresztowaną należy poinformować w chwili aresztowania o przyczynach aresztowania i krótkim czasie powiadomić o wysuwanych przeciwko niej zarzutach. Art. 5 ust. 2 EKPCz stanowi, że każdy, kto został zatrzymany, powinien zostać niezwłocznie i w zrozumiałym dla niego języku poinformowany o przyczynach zatrzymania i o stawianych mu zarzutach. Z kolei na podstawie art. 6 ust. 3 EKPCz każdemu oskarżonemu o popełnienie czynu zagrożonego karą przysługuje prawo do niezwłocznego otrzymania szczegółowej informacji, w zrozumiałym dla niego języku, o istocie i przyczynie skierowanego przeciwko niemu oskarżenia. CPT przywiązuje natomiast szczególną wagę do trzech praw przysługujących osobom zatrzymanym przez policję: prawa do powiadomienia o fakcie zatrzymania osoby trzeciej, wybranej przez zatrzymanego, dostępu do adwokata oraz żądania badania lekarskiego z udziałem lekarza wybranego przez osobę zatrzymaną. Powyższe trzy uprawnienia stanowią podstawowe gwarancje przeciwko złemu traktowaniu osób zatrzymanych. Gwarancje te powinny obowiązywać od samego początku pozbawienia wolności (Drugie Sprawozdanie Ogólne CPT/Inf(92)3).

W zakresie działania Unii Europejskiej KPP stanowi, że każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem. Każdemu gwarantuje się prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jego sprawy, a także możliwość uzyskania porady prawnej, skorzystania z pomocy obrońcy i przedstawiciela (art. 47 KPP). Ponadto każdemu oskarżonemu gwarantuje się poszanowanie prawa do obrony (art. 48 KPP). Powyższe nie byłoby możliwe z pominięciem obowiązku poinformowania zatrzymanego o przysługujących mu w tym zakresie prawach. Ponadto dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 roku w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym reguluje, że zatrzymanemu lub aresztowanemu należy niezwłocznie doręczyć pisemne pouczenie o przysługujących mu prawach procesowych. Pouczenie zawierać ma informacje o prawie: dostępu do obrońcy, do uzyskania pomocy tłumacza, informacji dotyczących oskarżenia, odmowy składania zeznań, a także o warunkach uzyskania bezpłatnej pomocy prawnej.

Z dyrektywy wynika też obowiązek pouczenia zatrzymanego o prawie: dostępu do materiałów sprawy, poinformowania władz konsularnych lub innej osoby o zatrzymaniu oraz dostępu do pilnej pomocy medycznej. Zatrzymanego należy poinformować o maksymalnej liczbie godziny lub dni, podczas których może być pozbawiony wolności, zanim zostanie oddany do dyspozycji właściwego sądu. Pouczenie ma zawierać również podstawowe informacje o dostępnych możliwościach: zakwestionowania zgodności z prawem aresztowania, oceny zasadności decyzji o aresztowaniu lub złożenia wniosku o zwolnienie tymczasowe.

Regulacje międzynarodowe nie poruszają kwestii uprawnień faktycznych, które przysługują zatrzymanym. Z powyższego wynika, że polska regulacja jest zgodna z prawem międzynarodowym i nie jest zasadne dodawanie do pouczenia opisanego w art. 244 § 2 k.p.k. pouczenia o przysługującym zatrzymanemu prawie do otrzymania wyżywienia.

W oparciu o dokonaną analizę przepisów dotyczących instytucji zatrzymania, Minister Sprawiedliwości nie dostrzega konieczności zmian legislacyjnych w zakresie potrzeby uregulowania zasad wyżywienia osób zatrzymanych, w stosunku, do których prowadzone są czynności w ramach postępowania karnego. Obowiązujące przepisy Kodeksu postępowania karnego w sposób wystarczający bowiem regulują podstawy, zakres i sposób procesowego zastosowania przewidzianej w art. 244 k.p.k. instytucji zatrzymania w postępowaniu karnym oraz w sposób wystarczający zapewniają osobom zatrzymanym zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych, w tym żywieniowych i Minister Sprawiedliwości nie dostrzega aktualnie konieczności zmian legislacyjnych na gruncie art. 244 k.p.k.

z upoważnienia
z upoważnienia
MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI
Martin Warchoł
PODSEKRETARZ STANU

MINISTERSTWO SPRAWIEDLIWOŚCI
Departament Legislacyjny Prawa Karnego
00-050 Warszawa, Al. Ujazdowskie 11
Centrala tel: 22 52 12 888

DL-III - 072-37/16/8

180801-00460

BIURO RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH	
WPL.	2018 -08- 02
ZAL.	NR

Peu

Adam Bodner

Rzecznik Praw Obywatelskich